

NORDISK FÖRSVARSSAMVERKAN

Av major JAN WICKBOM

Möjligheterna av ett nordiskt försvarsförbund diskuteras av major Jan Wickbom, Gävle. Ett nordiskt försvarsförbund framstår för förf. som ett realistiskt alternativ till den nuvarande politiska grupperingen. Det skulle också "innebära det största konstruktiva drag som någonsin gjorts i nordisk politik".

Vårt försvar skall i första hand vara fredsbevarande. Därmed är utsagt att försvaret är en del av vår "säkerhetspolitik", dvs. den verksamhet som inriktas på att hålla landet utanför sådana politiska konflikter, som kan leda till krig eller till utländsk påverkan på vår inrikespolitik.

Säkerhetspolitiken arbetar efter tre huvudlinjer. Den första: att anpassa Sveriges försvar, ekonomi och ideella inställning efter omvärlden på sådant sätt att konflikt-situationer undviks. Den andra: att påverka de närmast omgivande länderna så att konflikter mellan dem och oss och mellan dem in-bördes undviks. Den tredje: att

påverka läget i världen i stort så att konflikter undviks eller begrän-sas. Det är ett allmänt omfattat krav att våra insatser vidgas så att alla delarna av säkerhetspolitiken blir väl tillgodosedda — för vårt eget och för andras bästa.

Det är ingen överdrift att påstå att vår säkerhetspolitik idag arbe-tar huvudsakligen efter den första och i någon mån efter den tredje av dessa linjer. Vårt försvar är, med undantag för FN-verksamhe-ten, helt inriktat efter den första linjen — på att vi självständigt skall kunna möta en fientlig agg-ression. Likaså är våra ekonomis-ka och framför allt psykologiska försvarsförberedelser inriktade på alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig eller, om så er-fordras, till att vi ensamma skall bjuda motstånd till det yttersta. I enlighet med den tredje linjen söker vi vara så effektiva som möj-ligt i FN-arbetet, både i det diplo-matiska arbetet och i många av de olika sammanhang där FN gör en insats på fältet. Vi planerar i enlig-het med denna verksamhetslinje att inrätta ett fredsforskningsinsti-tut i Sverige och vårt intresse för u-landshjälpen är mångomskrivet.

I dagens utrikespolitiska situation är ett arbete enligt nämnda båda linjer det enda som kan ge praktiska, direkt påvisbara resultat. Men rent principiellt kan hävdas att en sådan inriktning av säkerhetspolitiken är irrationell. I en effektiv säkerhetspolitik bör åtgärderna prioriteras enligt numreringen på de tre verksamhetsområdena ovan, dvs. först bör man arbeta med våra egna förhållanden, därefter med den närmaste omgivningens och sist med världens problem i övrigt. Kraften bör sättas in så att kraftfältet liknar ringarna på vattnet: tydligast nära oss och svagare ju längre bort de breder ut sig.

Stabil omgivning

Att intresset för säkerhetspolitiska frågor i Sverige fördelar sig som det gör är förklarligt. Vår närmaste omgivning ter sig just nu försvarspolitiskt tämligen stabil. Danmark och Norge är anslutna till atlantpakten och Finland är bundet i biståndspakt med Sovjetunionen. Från svensk sida kan, ej heller bör, just nu göras något för att få en ändring till stånd.

Det förefaller därför som om man i dag ej skulle kunna i nämnvärd grad påverka det säkerhetspolitiska läget i vår närmaste omvärld. Läget i Norden är dock sådant att vi inom kort kan behöva föra en mer aktiv säkerhetspolitik tillsammans med våra grannar än vad vi nu gör. Det står allt tydli-

gare klart att NATO inom kort, kanske 1969, kan komma att förändras till både organisation och innehåll. Av svensk säkerhetspolitik krävs att redan nu alternativa möjligheter till en lösning av Nordens problem penetreras. Ett nordiskt försvarsförbund synes vara ett realistiskt alternativ till nuvarande politiska gruppering.

Västs inställning till Danmark och Norge behöver ej förändras i avgörande grad i och med att NATO kan komma att ändra struktur. Väst vill i dag ej stödja Norge-Danmark därför att de är medlemmar i NATO, utan dessa länder är med i NATO därför att Väst har intressen att bevaka i Norden. Det kommer Väst att ha även efter år 1969.

Även efter 1969 kommer Väst att vara intresserat av att förhindra sovjetiskt eller kommunistiskt framträngande i områden som nu räknas till den fria världen. Detta västmaktsintresse i Norge och Danmark torde komma att i erforderlig grad tillgodoses även om Norge och Danmark lämnade NATO och ingick i ett nordiskt försvarsförbund med målsättningen alliansfrihet i fred — syftande till neutralitet i krig.

Ett annat västmaktsintresse som inom NATO:s ram nu torde bevakas i Norge är att man vid krig vill få en utgångsgruppering för anfall mot sovjetiska flott-, främst ubåtsbaser i Murmansk och mot östs sjöförbindelser därifrån till

Atlanten. Man vill också förhindra Sovjet från att, som en gång Hitler gjorde, utnyttja västnorska fjordar som basområde för anfall mot västs atlanttrafik. Om det förstnämnda motivet, det offensiva, är ett huvudmotiv för Västs engagement i Norge ligger det ej i Västmakternas intresse att låta Norge ansluta sig till en nordisk, neutralistisk försvarsallians. Om å andra sidan det är den defensiva tanken som är huvudmotivet för att Väst i dag stöder Norge, torde ett nordiskt försvarsförbund gärna accepteras av västmakterna, förutsatt att detta — liksom Sverige gör i dag — söker stödja sin neutralitet på ett starkt försvar. Sannolikt är båda motiven, både det offensiva och det defensiva, betydelsefulla i dagens västliga krigsplanläggning. Allteftersom vägnätet på Nordkallotten byggs ut blir Norges försvar mer beroende av läget i Finland och Sverige och relativt sett mindre beroende av läget vid de sovjetiska flott- och flygbaserna i Murmansk. Om västmakterna bedömer att ett starkt nordiskt försvarsförbund bättre än en fortsatt NATO-samverkan i Norge skulle tillgodose deras defensiva önskan att undanhålla Sovjet de västnorska basområdena, är det möjligt att de finner en norsk anslutning till Norden förmånligare än en NATO-anslutning av Norge. Österifrån bör ett norskt utträde ur NATO hälsas med tillfredsställelse. Utträdet kan från Sovjets synpunkt sett innebära

en sådan reell och propagandamässig fördel att Sovjet kan tänkas vara berett offra någon annan politisk position för att uppnå denna fördel.

Danmarks betydelse

Även i Danmark torde Västmakterna för närvarande bevaka såväl offensiva som defensiva intressen. Man kan förmoda att Västmakterna vid en konflikt i Centraleuropa kommer att försöka förhindra Sovjets kustsjöfart inom Östersjön, en fraktkapacitet som skulle kunna avsevärt avlasta de sårbara kommunikationerna genom Polen och Östtyskland. Danmark saknar ej betydelse som basområde och som tillfartsväg för västsidans sjöstyrkor vid sådana anfall. Sin största betydelse för Väst torde Danmark dock ha rent defensivt, som spärr för trafik med sovjetiska sjöstridskrafter till och från Östersjöns basområden. En sådan spärr kan Väst ej förvänta sig att Danmark, ingående i ett neutralt nordiskt försvarsförbund, kommer att upprätthålla. Vidare är Danmarks försvar för närvarande samordnat med försvaret av Schleswig och Holstein, en samordning som operativt torde vara väl så lämplig för Danmark som en eventuell samordning med Sydsverige. En brytning av Danmarks anknytning till NATO via Nordtysklands och södra Östersjöns försvar torde vara svårare att kompensera för Väst och för Danmark än motsvarande

norska bindning västerut. Att ett danskt utträde ur NATO är önskvärt från Sovjets sida har många gånger utsagts. Med en oförändrad politisk gruppering i övrigt i Centraleuropa och främst i norra delen av kontinenten är det ej tänkbart med en förändring av Danmarks ställning som med Västtyskland allierad part. I dag finns inga tecken som tyder på att Danmarks bindning till NATO kan och bör lösas upp, men politiska grupperingar är ej statiska. Berlin-frågan och Östtysklands ställning kan åter komma att aktualiseras och kanske kan det då både ur Östs och Västs synpunkt vara möjligt och lämpligt med en dansk anknytning till ett nordiskt försvarsförbund som motvikt mot överenskommelser i de båda andra frågorna.

Varken Danmark eller Norge kan enkelt dra ett streck över sina västliga försvarsengagement och utan vidare kasta sig in i ett nordiskt försvarsförbund. En sådan omläggning av deras utrikespolitik måste vara ett resultat av djupgående förhandlingar mellan alla berörda och kräver för att lyckas en stor portion god vilja och en uppriktig önskan om avspänning hos stormakterna.

Dessa förutsättningar måste i än högre grad vara förhanden om Finland skall kunna medverka i ett nordiskt försvarsförbund. Att en sådan medverkan skulle hälsas med tillfredsställelse västerifrån är

klart. Från Sovjets sida kan det kortsiktigt sett förefalla att utgöra en utrikes- och försvarspolitisk försvagning om den finsk-sovjetiska pakten avvecklas och Finland i stället ingår i ett neutralt nordiskt försvarsförbund. Den omedelbara garden för Sovjet i Finland blir försvagad. Å andra sidan skulle ett neutralt nordiskt block, som baserar sin neutralitet på ett tillräckligt starkt försvar, utgöra ett minst lika gott skydd för Sovjets norra delar som ett paktanslutet Finland. Om Sovjet menar allvar med sitt tal om önskvärdheten av goda relationer till grannländerna vore bejakandet av ett militärt neutralt, men ekonomiskt och kulturellt samarbetsvilligt nordiskt försvarsförbund en för Sovjet förmånlig utrikespolitisk handlingslinje.

Nordiskt försvarsförbund — "paketlösning"

Det bör uppmärksammas att övervägandena om Finland baserar sig på en samtidig lösning av frågorna om Norges och Danmarks anslutning till ett nordiskt försvarsförbund. Sammanhanget mellan Nordnorges och Finlands försvarsproblem har senast aktualiserats av president Kekkonen i hans propå om en gemensam sovjetisk försvarspakt. Sammanhanget mellan Finlands problem och Danmarks politik illustrerades åskådligt vid den s. k. notväxlingen och

Kekkonens resa till Novosibirsk 1961. Genomförandet av ett nordiskt försvarsförbund synes därför böra ske samtidigt för alla berörda parter. Förbundet skulle vara en "paketlösning" av många frågor och kräver att eftergifter och fördelar på det storpolitiska planet väger jämnt mellan Öst och Väst. Även om den handelspolitiska utveckling som nu pågår i Europa ej officiellt har försvarspolitisk innebörd är det sannolikt att även frågan om anslutning till EEC i praktiken skulle påverka stormakternas ställningstagande till ett eventuellt nordiskt försvarsförbund.

Skulle krigsriskerna för Sveriges del öka om vi medverkade i ett nordiskt, alliansfritt försvarsförbund? Den som är fast övertygad om att vår nuvarande politik i alla lägen, även då krig förs i något annat nordiskt land, ger förutsättningar för att vi skall stå utanför kriget måste besvara frågan jakande. Men en sådan kategorisk uppfattning bör granskas närmare.

Om västmakterna via Norge söker slå ut Sovjets i Murmansk-området baserade sjöstridskrafter eller om Sovjet söker skjuta fram sina baser till norskt område är det osannolikt att Sverige kommer att lämnas i fred. Sannolikheten minskar ytterligare ju mer kommunikationerna på Nordkalotten utvecklas. Att förebära denna konfliktrisk som skäl mot svenskt deltagande i ett nordiskt försvarsför-

bund synes därför inte vara bärande.

Om endera stormaktsparten visar sig kunna besätta Östersjöutloppen kommer kraven på att utnyttja svenskt territorium som skydd för, alternativt för genommarsch mot Sunden att bli stora. Möjligheterna för oss att då stå utanför kriget är små. Ej heller den konflikthanledning som de i Danmark korsande stormaktsintressena utgör bör på grund av krigsriskerna avhålla oss från att delta i ett nordiskt försvarsförbund.

Med dagens svenska politik gentemot Finland skulle Sverige ej omedelbart bli indraget i en konflikt, om Sovjet gör anspråk på att besätta Finland. Om Sverige medverkade i ett nordiskt försvarsförbund omfattande även Finland vore läget ett helt annat för Sveriges del. Som förut framhållits skulle emellertid ett sådant försvarsförbund avlägsna motivet för den finsk-sovjetiska bistånds- och säkerhetspakten. Den skulle bli obehövlig. Sovjet skulle ej av defensiva skäl behöva besätta Finland.

Om Sovjet av militärt offensiva skäl skulle vilja besätta Finland kan det läge näppeligen tänkas då en sådan offensiv skulle stanna i Finland, den skulle med säkerhet utsträckas till operativa mål väster om Finland och Sverige skulle ej kunna bli lämnat utanför. Eftersom ett gemensamt finskt-svenskt försvar mot en sådan sovjetisk ag-

gression torde bli effektivare än om Finland och Sverige bjuder motstånd var för sig och efter varandra, skulle ett nordiskt försvarsförbund i förhållande till ett sådant tänkt krigshot verka fredsbevarande och således även för Sverige förmånligare än en isolerad neutralitetspolitik.

Innebörden för Sverige

Om avsikten med den sovjetiska politiken gentemot Finland skulle vara att vid lämpligt tillfälle av politiska mer än av militära skäl kunna besätta Finland skulle Sverige genom att ingå ett försvarsförbund med Finland otvivelaktigt föra en mer riskfylld politik än förut. Bedömningar av Sovjets avsikter i detta fall kan endast bli förmodanden. Klart står att den kommunistiska ideologin ej ställer sig främmande till ett sådant framträngande i Finland. Å andra sidan anser vederhäftiga finska bedömare (bl. a. Paasikivi) att Sovjet kanske varken 1939 eller senare haft detta mål aktuellt i sin utrikespolitik. I vart fall kan sägas att om Sovjet godkänner Finlands anslutning till ett nordiskt försvarsförbund har det ej längre några planer på att låta Finland dela baltländernas öde. Någon rädsla för att på grund av sådana sovjetiska avsikter förena Sverige och Finland i ett försvarsförbund skulle därför ej behöva föreligga.

Politiskt skulle således ett nor-

diskt försvarsförbund ej behöva vara någon hasard för Sverige, det skulle i stället avsevärt förbättra vår utrikespolitiska situation.

Ett försvarsförbund skulle komma att medföra ändrade operativa krav på svenska stridskrafter. Förbundet skulle militärt behöva hävda sitt oberoende med minst samma kraft som Sverige i dag kan försvara sig. Inte minst viktigt är att förberedelserna för ett försvar västerut genomförs med kraft: detta torde vara nödvändigt om förbundet skall accepteras av Sovjet. I denna riktning men framför allt på nordkalotten och i södra Östersjön blir kraven på svenska stridskrafter förändrade och, i varje fall i början, ej minskade.

Om ett nordiskt försvarsförbund skall kunna överta ansvaret för Nordens säkerhetspolitik 1969 måste detta förberedas redan nu.

Hos oss arbetar för närvarande en försvarsberedning med frågor som påverkar vårt försvar långt in på 1970-talet. Det förefaller självklart, att denna beredning tar hänsyn till de krav och önskemål som den här skisserade politiska utvecklingen kan komma att ställa på våra försvarsresurser. Naturligtvis ej på sådant sätt att vårt försvar redan nu ensidigt skulle inriktas på detta alternativ, men när vårt försvars utformning för den närmaste sjuårsperioden fastställts bör ingenting byggas upp, ej heller rivas ner, utan att man har klart för sig hur ett nordiskt

försvarsförbund kan påverka behovet av svenska stridskrafter.

Bildandet av ett nordiskt försvarsförbund skulle innebära det största konstruktiva drag som någonsin gjorts i nordisk politik. Ett sådant förbund skulle ej endast kunna avsevärt förbättra Sveriges utan även de övriga nordiska ländernas säkerhetspolitiska situation. I tider då kärnvapenkontrollen utgör ett aktuellt mellanfolkligt problem skulle ett sådant för-

bund kunna få stort inflytande. Då utvecklingen övergår från att världen har behärskats av två stora maktblock till att många intressegrupper kan påverka utvecklingen är det önskvärt att de till sitt synsätt enhetliga nordiska länderna samarbetar så mycket som möjligt. För Sveriges del innebär det att i stället för att enbart satsa på det första och tredje steget i säkerhetspolitikens stege, man även satsar på det andra.

OM "Harpsundsdemokrati"

Den allmänna rösträttens oförmåga att skapa en efter samhällsintressenas vikt allsidigt avvägd representation kan i längden bli en allvarlig stötesten för riksdagen själv, om ej på annat sätt så därigenom att andra former för näringslivets delaktighet i samhällsbesluten tvinga sig fram till förfång för riksdagens maktställning.

Svensk Tidskrift 1936